

**BOLALAR IJODIY RIVOJLANISHIDA PAPE MASHE TEXNOLOGIYALARINI  
TA'LIM JARAYONIGA TADBIQ ETISHNING DIDAKTIK TAMOYILLARI****Yaqubova Muhabbat Dilshodbekovna**Andijon davlat pedagogika instituti  
Maktabgacha ta'lim kafedrası o'qituvchisi

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada bolalar ijodiy rivojlanishida pape-mashe texnologiyalarini ta'lim jarayoniga tatbiq etishning didaktik tamoyillari yoritilgan. Pape-mashe texnologiyasi orqali tarbiyalanuvchilarning estetik didi, amaliy ko'nikmalari va ijodiy fikrlashi shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar tahlil qilingan. Shuningdek, ushbu texnologiyani o'qitish jarayonida qo'llashda amal qilinadigan asosiy didaktik tamoyillar – ilmiylik, tarbiyaviylik, vizuallik, amaliyot bilan bog'liqlik, individuallashtirish, bosqichma-bosqichlik va ekologiklik tamoyillari ochib berilgan. Maqolada ta'lim samaradorligini oshirishda pape-mashe texnologiyasining ahamiyati, uni tarbiyalanuvchilarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos holda qo'llashning metodik yondashuvlari asoslab berilgan.

**Kalit so'zlar:** pape-mashe, didaktik tamoyillar, ijodiy rivojlanish, bolalar ijodi, ta'lim texnologiyalari, tasviriy san'at, amaliy mashg'ulot, estetik tarbiya.

**Abstract:** This article examines the didactic principles of integrating papier-mâché technology into the educational process to promote children's creative development. It analyzes the factors influencing the formation of learners' aesthetic taste, practical skills, and creative thinking through the use of papier-mâché technology. Furthermore, the study reveals the main didactic principles to be followed when applying this technology in the teaching process, including scientificity, educational orientation, visualization, connection between theory and practice, individualization, gradual progression, and environmental sustainability. The article also substantiates the significance of papier-mâché technology in improving the effectiveness of education and presents methodological approaches to its implementation in accordance with the age and psychological characteristics of learners.

**Keywords:** papier-mâché, didactic principles, creative development, children's creativity, educational technologies, visual arts, practical activities, aesthetic education.

**Аннотация:** В данной статье раскрываются дидактические принципы внедрения технологии папье-маше в образовательный процесс с целью развития творческих способностей детей. Проанализированы факторы, влияющие на формирование эстетического вкуса, практических навыков и творческого мышления воспитанников посредством использования технологии папье-маше. Кроме того, рассмотрены основные дидактические принципы применения данной технологии в процессе обучения: научность, воспитывающий характер обучения, наглядность, связь теории с практикой, индивидуализация, поэтапность и экологичность. В статье обосновано значение технологии папье-маше для повышения эффективности образовательного процесса, а также представлены методические подходы к её использованию с учётом возрастных и психологических особенностей воспитанников.

**Ключевые слова:** папье-маше, дидактические принципы, творческое развитие, детское творчество, образовательные технологии, изобразительное искусство, практические занятия, эстетическое воспитание.

**Kirish.** Zamonaviy ta'lim jarayonida bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish muhim vazifalardan biri sanaladi. Shu jihatdan, turli amaliy mashg'ulotlar, san'at va qo'l mehnati asosida tashkil etilgan faoliyatlar ayniqsa ahamiyatlidir. Pape-mashe

texnologiyasi – ekologik toza, arzon va estetik jihatdan boy bo'lgan san'at turi hisoblanadi. Ushbu texnologiya yordamida tayyorlanadigan ishlanmalar bolalarda tasavvur, tafakkur, sabr, did va mustaqillik kabi sifatlarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Mazkur maqolada pape-mashe texnologiyasini ta'lim jarayoniga tatbiq etishda amal qilinadigan didaktik tamoyillar tahlil qilinadi va bu texnologiyaning bolalar ijodiy rivojlanishiga ta'siri yoritiladi.

Pape mashe texnologiyalaridagi didaktik asos quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

ta'lim mazmunini aniqlash. Pape mashe texnologiyalarining ta'lim mazmuni, tarbiyalanuvchilarga milliy va umumbashariy gumanitar qadriyatlarga asoslangan bilimlarni taqdim etish maqsadida shakllantiriladi. Ushbu texnologiyaning tarixi, uning xalq san'ati va madaniyatidagi o'rni, shuningdek, rivojlanish jarayoni tarbiyalanuvchilarga amaliy, estetik va ma'naviy bilimlarni o'rgatishga xizmat qiladi. Pape mashe texnikasi yordamida shakl va kompozitsiyalar yaratish jarayonida tarbiyalanuvchilar milliy madaniyat va an'analar bilan bog'liq g'oyalarni o'rganib, ularning tafakkuri kengayadi va milliy qadriyatlarni anglash hamda qadrlash hissi rivojlanadi. Bu yondashuv tarbiyalanuvchilarda nafaqat ijodiy ko'nikmalarni, balki madaniy ongini va estetik didni shakllantirishni ham ta'minlaydi;

ta'lim jarayonini qonuniyatlarini ochish. "Pape-mashe" texnologiyasi doirasidagi har bir amaliy ish o'ziga xos qonuniyatlar va bosqichlar asosida olib boriladi. Ushbu bosqichlar qat'iy ketma-ketlikda amalga oshiriladi va o'zaro uzviy bog'liq bo'ladi. Tarbiyalanuvchilarni bu qonuniyatlar bilan tanishtirish, har bir bosqichning mohiyatini tushuntirish va amalda qo'llashga o'rgatish orqali ularning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga erishiladi. Bu jarayon orqali tarbiyalanuvchilarda ijodiy yondashuv, mehnatsevarlik va mas'uliyat hissi mustahkamlanadi. Ta'limning ushbu shakli tarbiyalanuvchilarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki amaliy mahoratini ham oshirishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi;

eng samarali o'qitish usullarini tanlash. "Pape-mashe" texnologiyasini o'rgatishda eng mos va samarali usullarni tanlash muhim ahamiyatga ega. Tarbiyalanuvchilarning ehtiyoj va imkoniyatlarini hisobga olgan holda, ularga mos didaktik yondashuvlar ishlab chiqilishi lozim. Tarbiyachi amaliy mashg'ulotlarda interaktiv metodlardan foydalanib, tarbiyalanuvchini mustaqil ishlashga yo'naltirishi kerak. Jarayon yakunida birgalikda natijalarni tahlil qilish va ijodiy fikr almashinuvi orqali o'zlashtirish samaradorligini oshiriradi; pape mashe texnologiyalariga asoslangan bilimlarni tafakkurga singdirish. "Pape-mashe" texnologiyasi tarbiyalanuvchilarning tafakkurini shakllantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Har bir bosqichni izchil bajarish orqali ular o'z faoliyatini tahlil qilish, muammoni hal etish va ijodiy yondashuvni rivojlantirishga o'rganadilar. Bu jarayon nafaqat amaliy ko'nikmalarni, balki estetik did, tarixiy va madaniy bilimlarni ham singdiradi. Mazkur texnologiya orqali tarbiyalanuvchilar o'z fikr va tasavvurlarini ifodalashni, mustaqil qaror qabul qilishni o'zlashtiradilar. Buning natijasida ularni har tomonlama yetuk shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Mavzumizning didaktik ahamiyati shundan iboratki, tarbiyachining ijodiy rivojlanishi uchun zarur bo'lgan ta'lim resurslari va sharoitlarni aniqlashga yordam beradi. Bu esa ta'lim jarayonini amaliy va samarali tashkil etishga zamin yaratadi. To'g'ri yondashuv orqali bolalar va ularning ota-onalarida tafakkur, fe'l-atvor va xulqda ijobiy o'zgarishlar yuzaga keladi. Jarayon nafaqat tarbiyalanuvchilar, balki tarbiyachi va ota-onalar uchun ham ijtimoiy hamda ma'naviy yuksalishga xizmat qiladi. Bolalar esa yangi bilim va ko'nikmalarni egallab, o'z ichki dunyosini boyitadi, emotsional va axloqiy kamolotga erishadi.

**Metodlar.** Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy-pedagogik metodlardan foydalanildi:

Nazariy tahlil – bolalar ijodiy rivojlanishi, amaliy san'at, pape-mashe texnologiyasi, maktabgacha ta'lim psixologiyasi va pedagogikasi bo'yicha ilmiy adabiyotlar o'rganildi va tahlil qilindi.

Eksperimental kuzatuv – pape-mashe texnologiyasi asosida tashkil etilgan amaliy mashg'ulotlar orqali 3–7 yoshdagi bolalar ishtirokida kuzatuv olib borildi. Empirik usullar – bolalar, ota-onalar va tarbiyachilar o'rtasida suhbatlar va so'rovnomalar o'tkazildi. Bu orqali bolalarning ijodiy faoliyatga munosabati va o'zgarishlari baholandi.

Didaktik tahlil – ta'lim mazmuni, mashg'ulotlar metodikasi va pedagogik jarayonlarning samaradorligi didaktik tamoyillar asosida baholandi.

### **Natijalar.**

1. Ijodiy fikrlash va tasavvur: Pape-mashe texnologiyasi orqali bolalar o'z tasavvurlaridagi obrazlarni real buyumlar shaklida yaratishga harakat qiladilar. Bu jarayonda ularda obrazli tafakkur, o'z fikrini tasviriy vositalar orqali ifoda etish qobiliyati rivojlandi.

2. Estetik did va go'zallikni qadrlash: Rang tanlash, shakl va kompozitsiyani joylashtirish orqali bolalar o'zlarining estetik qarashlarini namoyon qiladilar. Bu ularning go'zallikka nisbatan munosabatini shakllantirishda muhim omil sanalinadi.

3. Nozik motorika va muvofiqlik: Pape-mashe mashg'ulotlari bolalarning qo'l harakatlari, barmoqlar bilan ishlash, muvozanatni saqlash va aniqlik kabilarni rivojlantirdi. Bu ayniqsa yozuv ko'nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

4. Ijtimoiy-emotsional rivojlanish: Guruhda ishlash, ishlanmalarni birgalikda yaratish, ularni taqdim qilish, baham ko'rish orqali bolalarda ijtimoiy faollik, ishonch, hissiyotlarni boshqarish ko'nikmalari shakllandi.

5. Mustaqillik va ijodiy tashabbus: Mashg'ulotlarda bolalarning o'z g'oyasini ilgari surish, qaror qabul qilish va o'z ishi uchun javobgarlik hissi ortdi.

**Muhokama.** Maktabgacha ta'lim jarayonida pape mashe texnologiyalari asosida tarbiyachi ijodkorligini shakllantirishning didaktik omillari tadqiqotda quyidagilardan iborat qilib belgilandi: "pape-mashe" texnologiyasida ishlashda, tanlanadigan buyumlar bolalarning tushunishiga oson va qiziqarli bo'lishi lozim. Tanlangan narsalar milliy va jahon san'atiga tegishli bo'lishi, ularning rang-barangligi va go'zalligi bolalarga ma'naviy va madaniy bilimlar berishi kerak. Masalan, haykalchalar, niqoblar yoki milliy bezak buyumlari kabi oddiy va yoqimli narsalar bolalarga nafaqat ijodiy ish qilishni, balki tarix va madaniyat haqida bilishni o'rganishga yordam beradi. Bu buyumlar orqali bolalar yangiliklar yaratishni o'rganadilar, har bir asar qanday ma'noga ega ekanligini tushunadilar. Shu bilan birga, ular o'zbek xalqining boy san'atini va jahon madaniyatini qadrlashni o'rganadilar; umumiy qobiliyatlar barcha bolalarda uchraydi va ularni rivojlantirish yagona metodika asosida olib boriladi. Maxsus qobiliyatlar esa faqat ayrim bolalarda namoyon bo'ladi. Bunday qobiliyatga ega bo'lgan bolalarga individual yondashuv talab etadi. Ota-onalar va tarbiyachilar bu jarayonda farzandining qiziqishlarini hisobga olib, mos tavsiyalar asosida qo'llab-quvvatlashi bolalarni yanada ijodiy layoqatini ortishiga sabab bo'ladi; bolalarda ijodiy rivojlanishni shakllantirish masalasi, bolalarda ijodiy rivojlanishni shakllantirish muayyan ta'lim tizimi va zarur infratuzilmaning mavjudligini talab etadi. Bu jarayonda pedagogik shart-sharoitlar, malakali mutaxassislar, samarali boshqaruv va to'g'ri tashkil etilgan ta'lim muhiti muhim sanalinadi. Pedagoglar aniq ijobiy harakati natijasida, tarbiyalanuvchilarda mehnatsevarlik va ijodkorlikni ijobiy tarafga yo'naltirmog'i darkor. Ta'lim tizimining moddiy-texnik bazasi, innovatsion metodlar va texnologiyalarga ochiqligi ham ijodiy rivojlanishga xizmat qiladi.

Ta'limga doir davlat siyosati va uning maqsadlaridan kelib chiqqan holda maktabgacha ta'lim tayyorlov guruh tarbiyalanuvchilar ta'limi jarayoni tamoyillar asosiga qurilgan bo'lishi darkor. Ta'lim va tarbiya insonparvarlik ruhida, demokratik g'oyalar va refleksiv (o'zini anglashga yo'naltirilgan) faoliyat asosida olib boriladi. Bu jarayonda milliy qadriyatlar bilan bir qatorda umuminsoniy g'oyalar uyg'un tarzda singdirilishi, bolani har tomonlama kamolga yetkazishda muhim omil hisoblanadi. Gumanistik yondashuv tamoyili zahirida bola shaxsiga hurmat, uning erki, huquqlari va imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish yotadi. Ta'lim faqatgina bilim berish vositasi bo'lib qolmasdan, balki tarbiyalanuvchining ichki olamini anglash, ijtimoiy mas'uliyat hissini shakllantirish va o'ziga bo'lgan ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi. Ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligi ko'p jihatdan tarbiyachining shaxsiy namunasi, muloyimlik, sabr-toqat, do'stona muloqot va izchil tushuntirish uslubiga bog'liq sanalinadi. Bola ongida ijobiy o'zgarishlar yuzaga kelishi uchun tarbiyachi o'z amaliy harakatlari bilan namuna bo'lmog'i darkor. Ustoz va shogird o'rtasidagi hamkorlik, ishonch va birgalikda faoliyat yuritish ruhida qurilgan muhit tarbiyaning tabiiy davomiyligini ta'minlaydi. Ta'lim jarayonining samarali bo'lishi uchun bolalarning individual xususiyatlarini -aqliy salohiyati, qiziqishlari, qobiliyatlari va psixologik holatini inobatga olish talab etiladi. Bu esa har bir bola uchun mos o'quv-muhit va sharoit yaratishni taqozo etadi. Pedagogik faoliyatda bola iste'dodini erta aniqlash, uni qo'llab-quvvatlash, ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarish eng dolzarb vazifalardan biridir. Har bir tarbiyalanuvchining noyobligini e'tiborga olish, ularning ruhiy va hissiy ehtiyojlariga mos yondashuvni belgilash, bolaning o'z-o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ijodkorlik ko'nikmalarini shakllantiradi. Bunda zamonaviy interfaol metodlar, ko'rgazmali vositalar, AKT (axborot-kommunikatsiya texnologiyalari) vositalari, yangi pedagogik texnologiyalar hamda o'yin, suhbat, guruh ish kabi faol yondashuvlar muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Barcha ta'limiy faoliyat uzluksizlik, tizimlilik, rejalilik va ilmiylik kabi metodologik prinsiplar asosida tashkil etilishi, bola shaxsining ehtiyoj va imkoniyatlariga mos ravishda olib borilishi zarur. Tarbiyachilar bolalarning fikrlarini tinglash, ularning istak va qarashlarini anglash orqali ichki motivatsiyani yuzaga chiqarishlari kerak. Amaliy tajribalar, ijtimoiy tarmoqlarda yoritilgan real holatlar ham shuni ko'rsatadiki, bolalar bilan samimiy va ochiq muloqot, ularning fikrlarini inobatga olish ta'lim samaradorligini oshiradi.

**Xulosa.** Pape-mashe texnologiyasining ta'lim jarayoniga tatbiq etilishi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda yuqori samara beradi. Bu texnologiya bolalarda estetik did, obrazli fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish, jamoada ishlash va o'z g'oyasini real shaklda ifoda etish ko'nikmalarini shakllantiradi. Agar mashg'ulotlar didaktik tamoyillar asosida tashkil etilsa, pape-mashe nafaqat san'at faoliyati balki kompleks rivojlantiruvchi ta'limiy vosita bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli, maktabgacha va boshlang'ich ta'lim tizimiga pape-mashe texnologiyasini keng miqyosda joriy etish, bu borada metodik qo'llanmalar ishlab chiqish va tarbiyachilar malakasini oshirish dolzarb masala hisoblanadi.

#### **Adabiyotlar:**

1. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2017.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
3. Abdinabiyeva R.G'. "Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda ijodiy faollikni namoyon bo'lishi". 2022-yil 1130-bet

4. Abdullajonova Dildora Rustamjonovna Maktabgacha yoshdagi bolalarni milliy ruxda tarbiyalashning ilmiy-metodik jihatlari. 2023-yil 147-bet
5. Albert, Ketii. Yapon o'g'il va qiz qog'ozli qo'g'irchoqlari Nyu York: Dover publications, Inc 1991 yil
6. Цветхова Лариса Викторовна педогогические особенности дополнительного образования в области художественного образования развития учащихся. Москва 1999.20.c
7. Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarining kreativligini oshirish Sobirjonova Muslima
8. Gnatko N.M. Ijodkorlik muammosi va taqlid hodisasi / N.M.Gnatko; Ros. An, in-t psixologiyasi. Moskva ipan, 1994 yil. 43s.
9. Брикина Е.К. формирование творчесива у детей An, in-t psihologiyasi Moskva: ipan,1994-yil 43s.